

453], однак спорідненість із вищенаведеними лексемами і зрештою зведення й цієї форми до праїндоевропейського кореня зі значенням «стояти» видаються нам дуже вірогідними.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що у значній частині випадків, у яких етимологізація слова проблематична, звернення до можливих адстратів та субстратів – перший крок, що допомагає подолати методологічну проблему. Безсумнівно, що припущення про мовну належність субстрату необхідно здійснювати тільки виходячи зі свідчень суміжних дисциплін – археології, історії тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов [за ред. О.С. Мельничука]. – К.: Наукова думка, 1966. – 596 с.; 2. Етимологічний словник української мови [за ред. О.С. Мельничука]. – К.: Наукова думка, 1982–2012. – Т. 1–6; 3. Мосенкіс Ю.Л. Теорія субстрату як матеріал спецкурсу “Мовні контакти” / Ю.Л. Мосенкіс // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. – К.: Вид.-полігр. центр “Київський університет”, 2002. – Вип. VII. – С. 33–39.

Струк В. (Київ, Україна)

Специфіка адаптації інтернаціоналізмів у хорватській мові

У статті розглядаються проблеми адаптації інтернаціоналізмів у хорватській мові. Описано основні види адаптації у хорватській мові, визначено поняття «інтернаціоналізм».

Ключові слова: інтернаціоналізми, адаптація запозичень, хорватська мова

В статье рассматриваются проблемы адаптации интернационализмов в хорватском языке. Описаны основные виды адаптации в хорватском языке, определено понятие «интернационализм».

Ключевые слова: интернационализмы, адаптация заимствований, хорватский язык.

The article discusses the problems of adaptation internationalisms in the Croatian language. The main types of adaptation have been determined. The concept of “internationalism” have been formulated.

Key words: internationalisms, adaptation of borrowing words, Croatian language

Для слов'янських мов і нині залишається актуальною проблема унормування та адаптації запозичень. Сучасний стан хорватської лексичної системи, зважаючи на активне проникнення запозичень до складу хорватської літературної мови, потребує системного наукового аналізу й

узагальнення. Ці динамічні процеси вимагають ретельного опису дослідження, скрупульозного вивчення адаптації запозичень на семантичному, орфографічному, фонологічному та морфологічному рівнях.

Запозиченням, їхній класифікації, причинам появи, шляхам проникнення, наслідкам їхнього функціонування та проблемам їх відтворення присвячено чимало праць мовознавців – вітчизняних (Ф.І. Буслаєв, А.Ю. Кримський, Л.А. Булаховський, В.В. Виноградов, Ф.П. Філін, О.С. Мельничук, М.М. Шанський, В.В. Акуленко, С.В. Семчинський, А.О. Білецький) і зарубіжних (Р. Філіпович, У. Вайнрайх, Д. Костаневац, Б. Дрляча Маргич, Л. Сочанац, А. Скелін Хорват, Мухвич-Дімановскі та ін.).

У нашій розвідці ми спробуємо простежити певні закономірності адаптації запозичень у хорватській мові і проаналізувати мовні процеси, які пов'язані з ними.

Мовні запозичення є результатом взаємодії, контактів двох і більше мов, внаслідок яких вони приймаються мовою, підлягають семантичним, словотвірним, граматичним та стилістичним змінам. Згідно з теорією мовних контактів, запозичення вважають одним із шляхів збагачення словникового складу мови (Л.А. Булаховський, О.О. Реформатський).

Як стверджує Р. Філіпович, «вимова і граMATика є закритими системами, які не готові приймати іншомовні елементи. Запозичуються лише фонемі або граматичні структури: коли це відбувається, запозичені елементи не змінюють цілісність системи, а залишаються поза нею лише як винятки» [12, 25]. Важливо також зазначити, що термін «запозичення» є родовим поняттям стосовно термінів «іншомовне слово» та «засвоєне слово», які перебувають на тому чи іншому ступені адаптації до мови-реципієнта [6].

Іншомовні слова є запозиченими лексемами, які фонетично та граматично оформлені за зразком чужої мови, потребують дуже часто пояснень щодо їх форми і значення та лексикографічно опрацьовуються у спеціалізованих словниках іншомовних слів. Часто їх головною відмінною рисою є транслітерований запис та невідмінюваність. Але є серед них і такі, що повністю засвоюються мовою-реципієнтом, тобто повністю пройшовши процес адаптації, вони змінили своє звукове і графічне оформлення, стали відмінюваними внаслідок появи флексій, характерних для мови-реципієнта, набули словотвірних властивостей, а в деяких випадках навіть утворили нові лексико-семантичні варіанти. Зауважимо, що без унормування запозичень (згідно з критеріями літературної мови) їх функціонування у тій чи іншій мові неможливе.

Мовознавці констатують, що елементи з однієї мови можуть переходити в іншу мову трьома способами: безпосереднім запозиченням, через мову-посередник та кільцевим запозиченням [12, 49; 17, 48]. Варто відзначити важливість безпосереднього та опосередкованого способу запозичення при визначенні його походження. Частина дослідників вважають, що походження запозичення повинно визначатися за мовою-джерелом, інші – за мовою-посередником [12; 15].

Хорватська мова контактувала з багатьма європейськими мовами: англійською, німецькою, французькою, італійською та ін. Класичні мови, зокрема латина, відіграли важливу роль у поповненні лексичного складу хорватської мови: пор. засвоєні й адаптовані *kancelar* (лат. *cancellarius*), *perspektiva* (лат. *perspectiva*), *egzul* (лат. *exul*), *pictogram* (лат. *pictus*). Латинська мова відіграла важливу роль посередника між хорватською та грецькою мовами: *karizma* (лат. *charisma*), *tema* (лат. *thema*). У хорватській мові представлені запозичення з італійської: *salata* (іт. *insalata*), *čavao* (іт. *chiavo*), *parmezan* (іт. *parmigiano*). Німецька мова мала значний і тривалий вплив на хорватську мову. Нині велика кількість германізмів має статус регіоналізмів або жаргонізмів для певних професій: *fergazer* (нім. *Vergaser*), *šteker* (нім. *Stecker*). Турцизми прийшли до хорватської мови із турецької або арабської і перської мов через турецьку: *bakar* (тур. *bakir*), *šečer* (тур. *seker*), *jastuk* (тур. *yastik*). Русизми у хорватській мові належать до сфери культурних запозичень. Після 1945 року запозичення з російської були ідеологічно вмотивованими: *boljševik* (рос. *большевик*), *kulak* (рос. *кулак*), *perestrojka* (рос. *перестройка*). У другій половині ХХ століття хорватську мову (як і інші мови) заповнили англіцизми [20, 79]: *hit* (англ. *hit*), *menadžment* (англ. *management*), *džez* (англ. *jazz*), що характерно для багатьох сучасних мов.

Більшість запозичень виникає з потреби називання нових явищ, пов'язаних з матеріальним та культурним розвитком. Певну частину словникового лексичного складу хорватської мови складають інтернаціоналізми. Науковці дискутують з приводу приналежності інтернаціоналізмів до категорії запозичень. Інтернаціоналізм – це досить широке поняття, яке слід розглядати у кожній конкретній мові, адже інтернаціональне втілюється у різних національних реалізаціях, причому суть його виявляється саме при зіставленні і порівнянні таких реалізацій. В.В. Акуленко вважає інтернаціоналізми міжмовною категорією синхронії з власними специфічними характеристиками, а запозичення визначає на основі діахронічних критеріїв [1, 91-112]. Дослідник визначає інтернаціоналізми як слова й вислови, що належать до спільного

етимологічного фонду ряду мов, близьких за походженням або історичною приналежністю до певної зони [1, 91-112].

В.Дубичинський стверджує, що «інтернаціоналізмами доцільно називати лише ті запозичення, які стали своїми, освоєними для певних контактних мов» [4, 35]

До інтернаціоналізмів відносять слова загального походження, що існують у багатьох мовах з одним і тим же значенням, але зазвичай оформлюються відповідно до фонетичних та морфологічних норм даної мови [8, 225]. Специфічними рисами лексичних інтернаціоналізмів є їх омологічність – міжмовна схожість одночасно в планах змісту і вираження.

У Словнику В. Анича інтернаціоналізм визначається як «слово, яке використовується у багатьох мовах та у жодній з них не поводить себе як запозичення» [9, 207].

Проаналізувавши визначення інтернаціоналізмів, поданих у працях лінгвістів, за робочу дефініцію приймаємо таку: інтернаціоналізми – це запозичення, які за своїм характером і поширенням інтернаціональні, тобто не належать одній певній мові (хоча й походять з конкретної мови, найчастіше грецької або латинської) і займають своє місце у лексичному складі багатьох мов (пор. хорв.: *demokracija, politika, filozofija, medicina, viza, mozaik*). Відповідно до європейської лінгвістичної традиції інтернаціоналізмом вважається будь-яке слово, що представлено у декількох великих важливих світових європейських мовах, з яких воно поширилось або могло поширитися в інші європейські чи неєвропейські мови.

Визначальною рисою слів-інтернаціоналізмів є функціонування не менш як у 3-х мовах із неспоріднених мовних сімей. Для цього пласта лексики також характерні виразні тенденції до інтеграції та диференціації мовних одиниць, а також мовної економії.

Дослідження останніх років дають підстави стверджувати, що використання запозичень у хорватській мові є часто надмірне. Варто зауважити, що за умови семантичного освоєння хорватською мовою запозичених лексем видозмінюється словниковий корпус усієї мови. Проте процес адаптації запозичень часто не є усвідомленим, тому такі явища потребують ретельного аналізу для конкретизації стану мови та процесу запозичення.

Коли мовець починає використовувати певну лексичну одиницю однієї мови в іншій мові, дуже часто лексема є ще не адаптованою до системи цієї мови. При постійному використанні певної лексичної одиниці однієї мови в іншій мові відбувається фонологічна, морфологічна, семантична та орфографічна адаптація. Освоєння запозичень відбувається на різних

рівнях мовної системи, серед яких лексико-семантичний і словотвірний рівні становлять вищі ступені асиміляції лексичних запозичень, підгрунття яких складає графічна, фонетична, морфемна адаптація.

Р. Філіпович визначає три стадії прийняття запозичення:

1.перемикання (коли білінгв альтернативно використовує дві мови та вводить до свого мовлення з іншої (другої, нерідної) мови повністю неадаптоване слово, тобто перемикає мовні коди;

2.мовна інтерференція (коли відбувається змішування двох мов, елементи однієї мови входять до іншої мови);

3.інтеграція (іншомовний елемент входить до системи мови-реципієнта як повністю адаптоване запозичення) [12, 38].

Фонологічний рівень. Після того, як запозичення входить до мови-реципієнта, воно пристосовується до фонетичної системи мови. Якщо ж у мові-донорі немає відповідних просодичних елементів як у мові-реципієнті, у запозичуваній лексемі їх все одно треба якось відтворити. Заміну фонетичних елементів мови-донора елементами мови-реципієнта називають трансфонемізацією [12, 58-59]. Існує чотири способи трансфонемізації елементів: безпосередня (пряма) усна адаптація, безпосередня (пряма) письмова адаптація, через мову-посередник усно, через мову-посередник письмово. Усі чотири способи адаптації запозичення у мові можуть впливати на швидкість адаптації запозичення та на спосіб його інтеграції у систему мови-реципієнта.

Виділяють три види трансфонемізації: повна – коли фонемі мови-донора збігаються з фонемами мови-реципієнта: *film, tim, trač*; часткова або компромісна – фонемі мови-донора лише частково відповідають фонемам мови-реципієнта (голосні можуть різнитися за відкритістю, а приголосні за місцем артикуляції): *imidž* (англ. *image*), *džem* (англ. *jam*), *rezime* (фр. *résumé*); вільна – фонемі мови-донора не відповідають фонемам мови-реципієнта, тому фонемі замінюються вільно, без правил: *radio, tanga, viski, triler*.

Морфологічний рівень. Як стверджує Е. Гауген [13, 217], «для того, щоб запозичення інкорпорувати у висловлювання у новій мові, вони повинні бути пристосовані до граматичної структури цієї мови. Це означає, що мовець, який їх запозичує, повинен увести їх до різних граматичних класів, що відрізняються у його мові». Адаптацію запозичень на морфологічному рівні ще називають трансморфемізацією [12, 119]. Виділяють три види трансморфемізації: нульова – коли запозичення приймається без граматичних морфем (граматична морфема мови-реципієнта пов'язується з лексичною морфемою): пор. *šou* (англ. *show*), *fer*

(англ. *fair*), *ragbi* (англ. *rugby*); компромісна – запозичення залишає свій суфікс, тобто граматичну морфему, яка пройшла адаптацію на фонологічному рівні, але не на морфологічному: пор *bokser* (англ. *boxer*), *menadžer* (англ. *manager*), *farmer* (англ. *farmer*); повна – заміна морфем мови-донора морфемами мови-реципієнта: пор. *printanje* (англ. *printing*), *boksač* (англ. *boxer*), *štrajkač* (англ. *striker*).

Семантичний рівень. При вивченні інтернаціоналізмів вченими було помічено, що за походженням і формою одна й та сама лексична одиниця має різні значення у різних мовах, що потенційно може спричинити помилки під час вивчення інших мов та при перекладі. Такі інтернаціоналізми, які мають однакову форму й однаково вимовляються, отримали назву «підступні друзі» перекладача або «фальшиві пари».

Якщо лексема у мові-донорі має декілька значень, то у мову-реципієнт вона зазвичай входить тільки з одним значенням, через яке й була запозичена. На семантичному рівні може бути кілька видів адаптації: повна семантична адаптація – однаковість значення у мові-донорі та мові-реципієнті (*černozem*, *kozmodrom*, *kozmonaut*); звуження значення – відбувається вибір значення перед входженням запозичення до мови-реципієнта (*masovik*, *čistka*, *perestrojka*); розширення значення – відбувається лише при тривалому використанні лексеми у мові-реципієнті (*naturščik*, *kremlj*, *trudodan*).

Р. Філіпович стверджує, що на семантичному рівні простежуються два явища як результат мовних контактів. Перше – адаптація значення моделі (мовного елемента, слова, яке вживають носії мови у мові-донорі), а друге – семантичне запозичення. Основною відмінністю цих явищ є те, що адаптація значення моделі відбувається при запозиченні, а семантичне запозичення є перенесенням значення з мови-донора на певне вже існуюче слово у мові-реципієнті [12, 153]. Таким чином, адаптація значення повністю входить до процесу мовного запозичення як результат мовних контактів, оскільки утворює цілісність разом з іншими двома рівнями (фонологічним та морфологічним).

Орфографічний рівень. Іноді між латинкою, яку використовують хорвати у своїй графічній системі, і латинкою, яку використовують в інших європейських мовах, існують відмінності; у таких випадках запозичення транскрибуються (*intervju*, *šoping*, *stajling*). Якщо ж запозичення кириличне, тоді використовується практична транскрипція і транслітерація (*Sergij*, *Čajkovski*, *Babyn Jar*). Коли правопис мови-донора відрізняється від правопису мови-реципієнта, то запозичення пристосовують до правопису мови-реципієнта.

Таким чином, можна стверджувати, що інтернаціоналізація слів – це складний динамічний процес, який вимагає постійного вивчення та аналізу. Словниковий склад мови не залишається незмінним. По-перше, він збагачується новими словами; по-друге, виникають нові явища, які потребують номінації; по-третє, слова, які раніше входили до пасивної лексики, можуть перейти в активний запас (наприклад, через суспільно-політичні умови). Запозичення характерні для будь-якої відкритої мовної системи. Хорватська мова збагачує свої лексичні та семантичні рівні і при цьому зберігає свою виразну самобутність і займає своє місце у європейській мовній спільноті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Акуленко В.В.* Вопросы интернационализации словарного состава [под ред. Федорова] – Харьков: Изд-во Харьк. ун-та, 1972. – 215 с.;
2. *Акуленко В.В.* Інтернаціональні елементи у словниковому складі мови // Мовознавство. – 1973. – №5. – С. 20-29;
3. *Архипенко Л.М.* Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця ХХ – початку ХХІ ст.): Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.01 / Харківський національний ун-т ім. В.Н.Каразіна. – Х., 2005. – 20 с.;
4. *Дубичинский В.В.* Лексические параллели. – Харьков, 1993. – 154 с.;
5. *Керпатенко Ю.В.* Іншомовне слово: визначення, адаптація, функціонування // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2009. – Вип. 81. – С. 339-343;
6. *Кислюк Л.П.* Словотвірний потенціал запозичень у сучасній українській мові (на матеріалі англійських та німецьких запозичень): Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.15 // Національна академія наук України, Інститут української мови. – К., 2000. – 21 с.;
7. *Кияк Т.Р.* Інтернаціональне та національне в термінологічному процесі // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць Вип. IV. – К.: КНЕУ, 2001. – С. 53 – 56;
8. *Розенталь Д.Э., Теленкова М.А.* Словарь-справочник лингвистических терминов: Пос. для учителей. – М.: Просвещение, 1976. – 543 с.;
9. *Anić V.* Rječnik hrvatskog jezika. – Zagreb: Novi Liber, 1991;
10. *Busse U.* A Dictionary of Anglicisms – an outline of its history, content and objectives // *Suvremena lingvistika*, 1996. – Vol. 41/42. – S. 103-114;
11. *Filipović R., Menac A.* Semantička adaptacija u Rječniku anglicizama u ruskom jeziku: teorija i primjena // *Croatica*. – Zagreb, 1996. – XXVI, 42/43/44. – S. 111-124;
12. *Filipović R.* Teorija jezika u kontaktu: Uvod u lingvistiku jezičnih dodira. – Zagreb: JAZU i Školska knjiga, 1986;
13. *Haugen E.* The Analysis of Linguistic Borrowing // *Language*, 1951. – Vol. 26. – P. 210-231;
14. *Ivir V.* Semantička neodređenost internacionalizama i njene posljedice za prevođenje // *Suvremena lingvistika*, 1996. – Vol. 41/42. – S. 245-254;
15. *Muljačić Ž.* Tri težišta u proučavanju jezičnih elemenata “stranog” porijekla // *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. – Zagreb, 1997-1998. – Knj. 23-24. – S. 265-280;
16. *Nikolić-Hoyt A.* Hrvatski u dodiru s engleskim jezikom // *Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima: prilagodba posuđenica*. –

Zagreb: Nakladni zavod Globus. – S. 179-205; **17.** Samardžija M. Leksikologija hrvatskoga jezika. – Zagreb: Školska knjiga, 1995; **18.** Skelin Horvat A. Posuđivanje u hrvatski jezik u dvama razdobljima // Suvremena lingvistika, 2004. – Vol. 57-58. – S. 93-104; **19.** Štebih B. Morfološka adaptacija posuđenica // Suvremena lingvistika, 2008. – Vol. 66. – № 2. – S. 243-259; **20.** Turk M., Opašić M. Linguistic borrowing and purism in the Croatian language // Suvremena lingvistika, 2008. – Vol. 65. – S. 73-88.

Хо́да Л.Д. (Львів, Україна)

Прості синтаксичні конструкції у словацьких рекламних текстах

У статті проаналізовано особливості використання простих синтаксичних конструкцій в словацьких рекламних текстах.

Ключові слова: *реклама, рекламний текст, синтаксичні особливості, прості синтаксичні конструкції.*

В статье проанализированы особенности использования простых синтаксических конструкций в словацких рекламных текстах.

Ключевые слова: *реклама, рекламный текст, синтаксические особенности, простые синтаксические конструкции.*

The article analyzes the peculiarities of using simple syntactic constructions in Slovak advertising texts.

Key words: *advertising, advertising text, syntactic features, simple syntactic constructions.*

Ефективність рекламного інформування значною мірою залежить від його синтаксичної будови. Кожна реклама складається з певних синтаксичних конструкцій, які надають інформації різних відтінків висловлювання.

Синтаксичні особливості реклами в словацькому мовознавстві висвітлені частково. Наприклад, дослідники, аналізуючи мовні особливості рекламних текстів, розглядають лише деякі синтаксичні конструкції, зокрема, розповідні, заперечні, питальні, наказові, окличні (Л. Зварікова [9]), або розповідні, питальні, спонукальні (І. Масар [8]). Щодо будови речень зосереджують увагу лише на особливостях використання односкладних і двоскладних речень (І. Масар [8]). Якщо спрямувати цей вектор дослідження на ширший мовознавчий фон, то робимо висновок, що в українському, російському, чеському мовознавствах специфіка синтаксичної організації реклами глибше досліджена, про що свідчать праці таких дослідників, як Є.Коваленко [4] і О.Виноградова [2], С. Гузенко [3], Л. М'ясянкіна [6], М. Кохтев [5], Ч. Гайний [7].